

MAGYARKANIZSA AZ 1848/49-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC IDŐSZAKÁBAN

1791 óta Ókanizsa, más néven Magyarkanizsa, Martonossal, Zentával, Adával, Mohollal, Petrovoszellóval, Óbecsével, Földvárral, Szenttamással és Turiával együtt az ú.n. Tiszai Koronakerülethez került, így 1848-ig nem tartozott Bács-Bodrog vármegye joghatósága alá. A kerületet egy, az uralkodó által kinevezett elnök irányította az említett községekben lakó egy-egy tanácsnok (szénátor) útján. 1848-ban Ókanizsát is Bács-Bodrog vármegyéhez csatolták, egyúttal egy országgyűlési választókerületnek is a székhelyévé vált.¹ Fényes Elek 1851-ben megjelent munkájában így jellemezte Magyarkanizsát:

„Kani[z]sa (Ó- vagy Magyar-), Bács v[á]rme gyében, jól épült vegyes magyar-szerb m[ező]v[áros] a Tisza jobbpartján, Szegedtől délre 3 ½ m[ér]f[öld]nyire. Számlál 9137, ú[gy]m[int] 7724 magyar kat[olikus], 1297 óhitű, 4 evang[élikus], 112 zsidó lak[ost]. Kat[olikus] parók[ia], templom. [Z]synagóga. Városháza. A helységtől ½ órányira van a Tisza révje, melyen Torontálba járnak át. Határa, melyet a Telecskai dombok hasítanak keresztül, szállásokra van felosztva. Földe fekete, s szép búzát, kukoricát, sok kölest és dohányt terem. Marhatartása virágzó. A Tisza mentében és a Körös-ér körül sok posványai vannak. Határa roppant, mert 1600 négy-szögölével 32 080 holdra megy, szabad koronai kerületi hold pedig 2200 négy-szögöllet tévén, ilyen holdakban van polgári szántóföld 2828, rét és beltelek 11 032, legelő 5300, szőlő 278, uradalmi föld 306, nádas 2800, tavak, vizek 396, utak 391 hold. E város a koronai tiszamelléki kerülethez tartozik.”²

A pesti forradalom híre március 18-án jutott el Szabadkára, s másnap a közgyűlés valóságos népiünnepéllé vált, a 12 pont ismertetése során. Zomborban, Bács-Bodrog vármegye székhelyén, március 21-én a közgyűlés utasította követeit a 12 pont támogatására.³ Ókanizsa lakossága – hasonlóan a szomszédos településekhez – örömmel fogadta a pesti forradalom hírért. Az úrbéri terhek és a tized eltörlése, a közös teherviselés bevezetése jelentősen megkönnyítette a zömében mezőgazdaságból élő lakosság életét. A városban megalakult a nemzetőrség, amelynek tisztjei között a ki-

¹ Appel Ede: Ókanizsa nagyközség történelmi, helyrajzi, gazdasági, népisme i és statisztikai ismertetése. Szabadka, 1886. 18.

² Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik. Pest, 1851. I. köt. 172.

³ Bács-Bodrog vármegye II. k. Szerk. Brovsky Samu. Budapest, d.n. 198.

sebbségben lévő szerbek is képviseltették magukat, hiszen például Miloš Dimitrijević ügyvédet hadnaggyá választották. Visszaemlékezésében így emlékezett meg a tavaszi napokról:

„Ügyvédi munkám nem sokáig tartott, mert amikor 1848. március havában Pesten kihirdették minden nép szabadságát, egyenlőségét és testvériségét, elhagytam minden kényelmet Újlakon és május hóban szüleimhez, Ókanizsára költöztem, ahol az alkotmányosság kihirdetését követő lelkesedésben a szívek sokkal erőteljesebben és vidámabban dobbantak, mint a Szerémségben.”⁴

Az 1848. április 11-én, Pozsonyban elfogadott törvények lerakták a modern, polgári Magyarország alapjait. Alkotmányos kormányzást, évenkénti országgyűlést, az úrbéri terhek és a tized eltörlését, közös teherviselést, sajtószabadságot és számos további polgári átalakulás szempontjából nélkülözhetetlen reformot vezettek be. Ókanizsa korabeli fejlettségére jellemző, hogy 1848-ban rövid ideig rendezett tanácsú város lett, de azután a politikai változások következtében elvesztette ezt a státuszát. Kerek hat évtizedet kellett várni, mire a mezőváros újra elnyerte a városi rangot.⁵

Kossuth Lajos és a legtöbb szabadelvű politikus azt remélte, hogy az általuk kivívott, „egy közös szabadság” véget fog vetni a nemzetiségi ellentéteknek. Ennek ellenére a szerb nemzeti mozgalom, amely forradalom kitörésének pillanatában még nem volt egyértelműen magyarelles, gyorsan radikalizálódott. 1848. április 22-én már zavargások voltak Óbecsén, amikor a tiszai koronakerületi gyűlésen kihirdették az áprilisi törvényeket. A zavargások során megtámadták a tanácsházát, kiszabadították a rabokat, feltörték a pénztárt és felégették a levéltárt. Báró Jovics nyugalmazott tábornok és ottani birtokos állította helyre a rendet saját felfegyverzett cselédségével.⁶

Az 1848. április 14-i, Karlócán megtartott népgyűlés résztvevői már egy önálló Szerb Vajdaság kikiáltását követelték, május közepén pedig már fegyveres felkelésre szólították fel a szerb lakosságot. A mozgalmat a belgrádi szerb kormány is támogatta, s a határon át tömegesen özönlöttek be a szerbiai önkéntesek, a kegyetlenkedéseikről elhíresült „szerviánusok”. A határőr tisztek biztosították a felkelők kiképzését, egyúttal a szükséges felszereléssel is rendelkeztek. Májusban, a Karlócán megalakult főodbor több ízben is magyarelles felkelésre szólította fel a délvidéki szerbeket. A felkelők megerősített táborokat hoztak létre, amelyekből szekereken szállított gyalogságukkal és lovas tűzérségükkel lecsaptak a szomszédos településekre. A magyar kormány Szeged környékén egy sorkatonaságból és nemzetőrökből álló tábort szervezett, a délvidéki megyék pedig mozgósították nemzetőrségüket. A szerb származású Csernovics Pétert teljhatalmú királyi biztossá nevezték ki. Május közepén megkez-

⁴ Dobos János: Magyarkanizsa 1848 – 1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 9.

⁵ Appel Ede: Ókanizsa nagyközség történelmi, helyrajzi, gazdasági, népismeai és statisztikai ismertetése. Szabadka, 1886. 36.

⁶ Bács-Bodrog vármegye II. k. Szerk. Brovsky Samu. Budapest, d.n. 201.

dődött az első tíz honvédszászlóalj felállítása is. Július közepén a szerbek általános támadást indítottak, de többnyire vereséget szenvedtek.⁷

A nagyikikindai szerb nyugtalanságot (1848. április 24–27.) követően Ókanizsa elöljárósága levélben kért segítséget Szabadkától. Ebben beszámolt a nagyikikindai eseményekről. A Đorđe Radak által felizgatott tömeg a majorsági földek újraosztását és a magyar zászló eltávolítását követelte. Az illetékes kerületi bíró katonaságot rendelt ki a tömeg ellen, de az csakhamar kiszorította a városból a katonaságot, majd a tanácsháza megrohanását követően kiszabadította a rabokat, és több hivatalnokot meggyilkolt. Az ókanizsai elöljáróság a Szerbiából érkezett önkénteseket, a szerviánusokat vádolta a helybeli szerb lakosság fellázításával, egyúttal „a haza szent nevében” segítséget kért Szabadkától.⁸

Ilyen körülmények között Szegeden, Ókanizsán és Zentán is megromlott a helybeli magyar és szerb lakosság viszonya. 1848. június 11-én estefelé az a rémhír terjedt el az ókanizsai kocsmákban, hogy a szerbek meg akarják támadni a mezővárost. Miloš Dimitrijević visszaemlékezéseiben így ír:

„Ugyanezen év magyar pünkösdjén estefelé az ókanizsai kocsmákban az a hír terjedt el, hogy jönnek a szerbek a Tiszán át Törökkanizsáról a magyarokat megtámadni, mire a megfélemlített és többnyire ittas tömeg kiegyenesített kaszákkal és botokkal felfegyverkezve összeverődött, kiáltozván: Gyújtsuk fel a hidat, ami Törökkanizsa alatt állt és Đoka Servicki tulajdona volt.

A tömeg futva megindult a magyar tizedekből Törökkanizsa irányába. Én ekkor haza indultam, mert ha folytattam volna utamat, a tömegbe ütköztem volna, amely egyre kiabálta: 'Öljük meg az összes rácokat!' E döntő pillanatban magam is a menethez csatlakoztam, s elindultam a tömeggel. Mivel alkonyodott, nem ismertek fel.

Ez a nagy embertömeg ordítózza és lármázva körülbelül a Törökkanizsára vezető út feléhez ért, ahol egyszerre csak megállt és visszafordult, egészen a városháza előtti piactérig, ahol megállapodott. Nekem úgy tűnt, hogy fáradtságvet erőt rajta, mert a láрма is elcsitult...

Fél órával e sajnálatos és veszélyes epizód után a tömeg széteszlott és csupán a nemzetőrök maradtak a városháza előtt, azzal a feladattal, hogy a rendet fenntartsák. Mivel a nemzetőrségben magam is hadnagy voltam, kapitányommal a századunk élére álltam.”⁹

⁷ Hermann Róbert: 1848–1849. A szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001. 104–106.

⁸ 1848–1849. A forradalom és szabadságharc képes története. Szerk.: Hermann Róbert. Debrecen, d.n. 69. Mojzes Antal: Az 1848–1849-es magyar forradalom és szabadságharc eseményei a délvidéki településeken. Szabadka, 2014. 92.

⁹ Dobos János: Magyarkanizsa 1848 – 1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 9–10; vö.: Magyarkanizsa 1848 – 49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejčin Attila. Zenta, 1999. 41.

A népképviselő bevezetése az 1848-as reformok egyik legfontosabb intézkedése volt. Bács–Bodrog vármegyében a választást lebonyolító központi választmány 1848. május 29-én, Zomborban ülésezett. Elrendelték a cenzusos rendszer szerint választásra jogosultak összeírását június 14-ig, továbbá a választások június 19-26-a közötti megtartását. A megyében megválasztott ú. n. „középponti választmány” 22%-a szerb, 4%-a német, a többi magyar származású képviselő volt. Az országgyűlési választásokon 6 földbirtokost; 5 megyei, illetve városi tisztviselet; két minisztert, két ügyvédet, illetve egy költőt (Vörösmarty Mihályt) juttatták be az országgyűlésbe.¹⁰

Az ókanizsai kerületben a szerb származású Zákó Istvánt (1810–1860) választották meg országgyűlési képviselőnek. Szülei révén (Đorđe Zako táblabíró és Marija Tekelija) szorosán kötődött a szerb nemzeti mozgalomhoz: nagybátyja volt Sava Tekelija, a Matica Srpska elnöke. Zákó István maga is belépett az egyesületbe 1837-ben. Tanulmányait követően jogi pályára lépett, majd vármegyei szolgálatba állt. 1841–1848-ig Bács–Bodrog vármegye főügyésze és a megyei liberális ellenzék vezérszónoka volt. 1848. március 20-án, a zombori megyegyűlésen ő indítványozta a 12 pont elfogadását. Április 26-án, Óbecsén, a Tiszai Koronakerület gyűlésén ismét az áprilisi törvények jelentőségét méltatta, amikor egy furkósbotokkal felfegyverzett szerbekből álló csapat megrohanta és félholtra verte. Felgyógyulása után választották országgyűlési képviselővé, június végén. Mint az országgyűlés 6 jegyzőjének egyike, többnyire támogatta a kormány álláspontját. 1848. október 8-án az ő javaslatára választották meg Kossuth Lajost az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökévé és ruházták fel a Bizottmányt a kormány hatáskörével.¹¹

1848. október 12-től a Zomborban szerveződő 34. honvédzászlóalj parancsnoka volt. Harcolt a Délvidéken, majd az I. hadtestben, ahol 1849. április 18-tól alezredes és dandárnok volt. A váci ütközetben (1849. április 10.) tanúsított hősiességeért a katonai érdemjel 3. osztályával tüntették ki. Noha 1849 májusában átvezényelték a hadügyminisztériumba, ottani tevékenységéről nincs tudomásunk.¹² Később Görgei Artúr tábornok seregéhez csatlakozott, és mint a tábornok feltétlen híve, Világosnál tette le a fegyvert. Aradon a hadbírótság és a sorozóbizottság is elbocsátotta, végül halála előtt birtokán gazdálkodott.¹³

¹⁰ Varsányi Péter István: Szerbek és magyarok között a Tisza mentén. Csernovics Péter politikai pályája. Békéscsaba – Szeged, 1988. 97.

¹¹ Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja. Szerk.: Pálmány Béla. Budapest, 2002. 968-971.

¹² Kossuth Lajos és Görgei Artúr levelezése. 1848 – 1849. S.a.r.:Hermann Róbert. Budapest, 2001. 360.

¹³ Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000. 723.

1848. július 13-án Mészáros Lázár hadügyminiszter több megyét felszólított, hogy egész nemzetőrségükkel vonuljanak a Délvidékre. A felszólítás háttérében az állhatott, hogy az augusztus közepére tervezett támadáshoz nem állt rendelkezésre elegendő erő. A nemzetőrség egészének táborba szállása ugyan nem valósult meg, viszont a Nógrád megyei nemzetőröknek Ókanizsára kellett vonulniuk.¹⁴

1848. július 14-én a magyar kormányhoz hű katonaság, Philipp Bechtold altábornagy parancsnoksága alatt, első ízben tett kísérletet a szenttamási szerb tábor elfoglalására. A tervezett támadásról a védők már napokkal előbb tudomást szereztek. Szenttamás a Ferenc csatorna partján, a Krivaja patak ölelésében fekszik, amely Turjánál egyesül a csatorna vizével. A természeti akadályok miatt a községet csak Óverbász felől, egy kb. egy kilométer széles területen lehetett megközelíteni. Ezt a területet kiugró szögben bástyázott mellvédeket és mély árokkal zárták el a felkelő szerbek. Az északkeleti oldalt szintén sáncokkal zárták el („Srobobran”). A Turia felé vezető dűlőút mellet szintén emeltek egy kisebb védművet.¹⁵

A szerbeknek bőven volt idejük Szenttamásra vezényelni a szükséges erőket. A támadást nem hangolták össze megfelelően, s Bechtoldnak a terepviszonyokról sem lehetett sok fogalma, hiszen csak a támadás alatt kerestetett egy átkelésre alkalmas pontot a Krivaján, amit viszonyt nem találtak meg, így a főparancsnok elrendelte a visszavonulást. A három órán át tartó ágyúzásban a magyarok 6 halottat és 12 sebesültet, a szerbek 1 sebesültet vesztek. A szerb győzelem bátorítóan hatott a délvidéki felkelők öntudatára.¹⁶

A sikertelen támadásban – tartalékként – az ókanizsai nemzetőrök is kivették a részüket. Miloš Dimitrijević emlékirataiban így emlékezett meg az eseményekről: 1848. július 14-én hajnalban dobok pergése ébresztett mély álmunkból: parancsot kaptunk, hogy induljunk Szenttamás alá.

A nemzetőrök vidáman indultak hadba; háromórai gyaloglás után parancs érkezett, hogy a nemzetőrök a csatorna jobb oldalán, Szenttamástól 6-8 kilométerre álljanak meg, és mint tartalék várjanak a további parancsra... a csatorna partján községek szerint felállított nemzetőrszázadok, miközben a parancsot várták, hogy vonuljanak közelebb Szenttamáshoz, egyszerre csak váratlan, közeli puskatúz alá kerültek, s a golyók a fejük felett süvítettek el. Ettől annyira megijedtek, hogy mindannyian a földre vetették magukat... mivel a lövöldözés a földön fekvő erősebben hallatszott, a megfélemlített tömeg attól való félelmében, hogy az feléje közelít; talpra ugrott,

¹⁴ Urbán Aladár: A nemzetőrség és honvédség megszervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973. 147–151, 197.

¹⁵ Hermann Róbert: Az 1848–1849-es szabadságharc nagy csatái. Budapest, 2004. 208–209.

¹⁶ Olchváry Ödön: A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben a Délvidéken. Budapest, d. n. 28–34.

eldobta kaszáit és kiáltozva – 'Jönnek a rácok!' – tömegbe verődve elfutott és meg sem állt Verbászig, illetve Ókérig.¹⁷

Július 23-án Ókanizsán és Martonoson lefegyverezték a szerb lakosságot, miután azok vonakodtak a lázadó szerb alakulatok ellen vonulni. A moholi szerbek 400 fegyverest küldtek a szenttamási táborba, amit a magyarok az otthon maradtakon bosszultak meg.¹⁸ Miloš Dimitrijević feljegyzései szerint: „Ugyanez történt kisebb mértékben, de kegyetlenebb módon Ókanizsán, ahol a részeg nemzetőrök, még hozzá gazdák, éjszaka a szerb végben a nemest kihúzták az ágyból és megölték. Szerb vért látván még több áldozatra fáj a foguk, erőszakkal benyomultak még néhány szerb házba, és ahol a gazdát otthon érték, kegyelem nélkül megölték. A nemzetőrök vezetője az a Kakas [nevű] gazda volt, akit személyesen mint becsületes és békés embert ismertem, de ő is részegen, a gyűlölettől és bosszúvágytól elvakultan végrehajtotta ezt a bűntényt.”¹⁹

A magyarországi társadalmi és nemzeti nyugtalanság elfojtása érdekében a kormány teljhatalmú képviselőket, ú. n. kormánybiztosokat küldött az ország meghatározott területeire. Szentkirályi Móric királyi biztosi tevékenysége alatt Ókanizsán egy rögtönítélő bíróság elrendelte hat moholi ember felakasztását, mert a fiaikat elküldték Szenttamásra, a felkelőkhöz. Szentkirályi meglepődött és feloszlatta a bíróságot, s arra sem volt hajlandó, hogy napidíjaikat kifizettesse. A szerbek később, a szabadságharc leverését követően, mint barátjukat fogadták Szentkirályit és segítették szökését Belgrádba.²⁰ Augusztus 26-án Szentkirályi Móricot Beöthy Ödön, Bihar megyei főispán váltotta a bácskai kormánybiztosság élén. Szeptember 3-án Szemere Bertalan belügyminiszter már arról tájékoztatta Beöthyt, hogy a kormány teljes hatalmú országos biztossá nevezte ki.²¹

Miloš Dimitrijević jószívű emberként jellemezte. Szintén Dimitrijević tett említést két ókanizsai szerbről, akiket halálra ítélték. Petar Međanski birtokos, amikor megkezdődött a polgári átalakulás, egy pohár bor mellett arról beszélt, hogy nem tetszik neki ez a szabadság és a jobbágy nem lehet egyenlő a nemessel. Ezért a városháza pincéjébe zárták, ahol felgyújtotta maga alatt a szalmát. Ezután Verbászra hurcolták, ahol, mint gyújtogatót felakasztották. Lázításért végezték ki Milutin Tatić

¹⁷ Dobos János: Magyarkanizsa 1848 – 1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 11.

¹⁸ Mojzes Antal: Az 1848 – 1849-es magyar forradalom és szabadságharc eseményei a délvidéki településeken. Szabadka, 2014. 92.

¹⁹ Dobos János: Magyarkanizsa 1848 – 1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 11.

²⁰ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejín Attila. Zenta, 1999. 44.

²¹ Hermann Róbert: A kormánybiztosi rendszer 1848 – 1849-ben. In: Studia Miskolcensis 3. Történelmi tanulmányok. A Miskolci Egyetem történettudományi tanszékeinek évkönyve. Miskolc, 1999. <http://mek.oszk.hu/02000/02097/html/hermann.htm> (letöltés: 2016. szeptember 8. 10h 46.).

földművest, aki, mint kiszolgált katona, Szenttamás első ostrománál arról beszélt a nemzetőröknek, hogy nem tudják, mi a háború és jobb lenne, ha otthon művelnék a földjüket.²² Szintén felakasztottak Verbászon egy 50 éves kuriális nemest, a zentai Arsa Dadrlicát, aki táblabíró volt. A tanyáján jól működő gazdasága volt, politikailag viszont konzervatív nézeteket vallott és állítólag a szenttamási felkelőknek küldött élelmet.²³

Magyarkanizsa (Ókanizsa) mezőváros közönsége 1848. október 29-én azzal a kérelemmel fordult Beöthy Ödön teljhatalmú országos biztoshoz, hogy Magyarkanizsa mezővárost ruházzék fel rendezett tanáccsal. A kérelem indoklása szerint a régi, „salakjától meg nem tisztított, penészes rendszerünk” nem képes megfelelni a közigazgatással szemben támasztott új követelményeknek. Másodszor a kérelmezők hosszasan bizonygatják, hogy képesek anyagilag finanszírozni egy rendezett tanácsú várost. Bevételeik között megemlítik a királyi kisebb haszonvételeket, a város földjét, amely évente több mint 3000 pengőforintot jövedelmezett, egy évi 1000 ft-ot jövedelmező, nagy kiterjedésű szigetet, az ármentesítés során keletkező réteket, amelyet legalább évi 5-6000 ft-ot jövedelmeznek, a közlakosoknál lévő 12000 ft-nyi kamatozó tőkét, 2000 ft-ot, amit a Tisza-szabályozási Társulatnak kölcsönöztek, továbbá a községet illető 20000 ft-nyi adófölösleget. Végül ismét egy politikai érveléssel hozakodtak elő:

„Úgy hisszük érdemesek is vagyunk a rendezésre; mert községünk mindenkor mulaszthatlan polgári kötelességének tartotta a vész fenyegette haza oltárára annyit tenni, mennyit tehetsége megengedé. Ugyanis legközelebb 60 egyént tökéletesen felszerelve Fackh dandárparancsnok úr²⁴ egy évi szabad rendelkezése alá bocsátott, kik is a legközelebbi óbecsei csatában ’s dicső diadalban tettleg részt vőnek; és ami legfőbb, községünknek az újoncok kiállítása ügyében tanúsított buzgalma ’s lelkesülése – vállalkozván t. i. a 19 és 20 évesek mind, és a helyettesítés meg nem engedtetvén, a tábor bizottmány²⁵ vegyes osztályának 536. számú határozata által közörömmel fogadtatott ’s méltányoltatott.”²⁶

A Zentára és Magyarkanizsára kiküldött megyei bizottmány, amely november 10-én vizsgálódott Ókanizsán, kedvező jelentést tett a kérelemről, így Batthyány Kázmér gróf országos teljhatalmú biztos elrendelte – utólagos jóváhagyás reményé-

²² Dobos János: Magyarkanizsa 1848–1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bács-ország 4. (1998/2.) 12.

²³ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta, 1999. 43–44.

²⁴ Fackh József (1779 – 1856) cs. kir. őrnagy 1848. augusztus 6-tól az óbecsei táborba vezényelt nemzetőrség parancsnoka volt. Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000. 156.

²⁵ A Zomborban működő tábori bizottmányról van szó, amelynek elnöke Knézy Antal alispán volt. (Z. P.)

²⁶ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta 1999. 9–11.

ben – a városi tisztviselők megválasztását. December 13-án Magyarkanizsa nem csak ezen intézkedések jóváhagyását kérte, hanem azt is, hogy városuk pecsétjében a kétfejű sas helyett az ország címere álljon, illetve, hogy községük neve állandóan Magyarkanizsa (és ne Ókanizsa) legyen. Kérésük meghallgatásra talált és az Országos Honvédelmi Bizottmány december 27-én értesítette Bács vármegyét, miszerint: „említett mezőváros az első bírósági hatóság gyakorlatára itt is képesnek találtatott, és azzal az 1848. XXIV-ik t. c. szerint felruháztatik.” Magyarkanizsa ezzel elnyerte a városi rangot.²⁷

A hazafias lelkesedésnek némileg ellentmond, hogy amikor négy szabadkai nemzetőr az ókanizsai révnél „a dereglyéből történt kifordulásukkor” a vízbe ejtett három lövész fegyvert, akkor a becsületes megtalálók olyan magas összeget követeltek, hogy azon kis híján új fegyvereket lehetett volna venni. A fenyegető katonai helyzetben, 1848. december 31-én, Bács–Bodrog megye tábori bizottmánya elrendelte a Zentán és Ókanizsán található tábori élelmi készletek Szabadkára szállítását, ami a helybeli hatóságok közreműködését is igényelte.²⁸

A főhadiszíntéren beállt válságos katonai helyzet miatt az 1849. január 2-án, Pesten tartott haditanács a Tisza középső folyásánál rendelte el az összes hadierő egyesítését, hogy megfelelő erővel lehessen felvenni a harcot a cs. kir. fősereggel. Vetter Antal tábornok visszaemlékezései szerint 1849. január 6-án született meg a parancs, amely elrendelte a Bácska és a Bánság teljes kiürítését.²⁹ Amint a magyar hadsereg kivonult a Bácskából, a szerbek Szenttamásból kiindulva, három oszlopban támadásba lendültek. Az egyik hadoszlop második kísérlete során elfoglalta Kulát, a másik Topolya ellen indult és végül kisebb nehézségek után elfoglalta Hegyest és Feketehegyet, a harmadik a Tisza jobb partján nyomult előre Damjan Davidovac vezetésével és egymás után elfoglalta Óbecsét, Moholt Adát, majd Zentát. Utóbbi városban február 1-jén³⁰ szörnyű mézárhlást hajtottak végre a helybeli magyarok között. Három nap elteltével a szerb erők megindultak Magyarkanizsa ellen. A bekövetkezett események hatására a magyar lakosság többsége 1849 februárjának elején, Törökkanizsa elcsét követően, elmenekült Magyarkanizsáról, számosan Szabadkán, illetve Szegeden húzták meg magukat.³¹

²⁷ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejín Attila. Zenta 1999. 11–23; Zenta és Magyarkanizsa várossá nyilvánítása párhuzamosan folyt, Zentán november utolsó hetében választották meg az új elöljáróságot. Zenta monográfiája I. Főszerk.: Szloboda János. Zenta, 2007². 320.

²⁸ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejín Attila. Zenta 1999. 27–28.

²⁹ Barta István: Az 1849. január 2-i haditanács és a főváros kiürítése. Hadtörténelmi Közlemények (Új folyam.) 2/2. (1955) 66–100.

³⁰ Jovan Đorđević szerint január 20-án, természetesen ő nem a Gergely naptárt használta. Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejín Attila. Zenta, 1999. 51.

³¹ Olchváry Ödön: A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben a Délvidéken. Budapest, d. n. 139.

Magyarkanizsa elestét megelőzően ismét romlott a helybeli nemzetőrség fegyelme, legalábbis arra lehet következtetni Szárich Mór nemzetőr őrnagy testvérének írt leveléből: „Február 2-kán³² Kanyizsán Tar nevű nemzetőrségi őrnagyot ismét a magyarok maguk meggyilkolták, mivel a felbőszült népnek, kik minden kaputos embert kiirtani akartak nem akart puskaport kiszolgáltatni.”³³ Hunkár Antal kormánybiztos is panaszkodott 1849. február 1-jén kelt jelentésében a Bács megyében tapasztalható anarchiára: „Zentán megölte a kalocsai nép Demtsa őrnagyot³⁴... a szegedi lovas nemzetőrök Kanizsán Tar őrnagyot.”³⁵ Zenta elfoglalása után a szerb csapatok követeket küldtek Ókanizsára, és felszólították a várost, hogy adják meg magukat, január 29-én pedig már megindultak a város ellen.³⁶

A menekültek között sokan elvesztették megélhetési forrásukat. Katonszky György plébános így jellemezte Horváth Mihálynak írt, 1849. július 12-én kelt levelében helyzetüket: „Végső ínségre jutánk ugyan majd mindnyájan, de kiváltképpen a mesteremberek, a mindennapi kenyérkereső mesterséghez való eszközöktől megfosztva lévén, a városbúl, rémisztő vad rác csoporttúl, hirtelen az ide tódulván, túlsó Törökkanizsáról, innen Ókanizsáról kiszaladni kén[yl]szerítettünk, akik élni akartunk. De jaj vala annak, akinek sem lova, sem kocsija, sem vonyó marhája nem volt. Ó hová mehetett az ilyen és mit vihetett el vagyonábúl?

A Nép kéntelenített futni ki a városbúl Horgasról ide Ókanizsára jött vitéz honvédi seregtől (e nap reggeli üdőben) fedeztetvén, védelmeztetvén. Borzasztó vala leírni, a temérdek futó Népet, ki gyalog, ki kocsin, ki hogy mehetett, vagyonától megfosztva lévén, mentek Horgasra, Szegedre, Dorrkovára szállásokra, s még tovább ki merre, hová mehetett, juthatott!”³⁷

A menekültek között volt az ókanizsai születésű Sándor József (1817-1873) topolyai római katolikus lelkész is, aki a szabadságharc leverését követően így foglalta össze e napok eseményeit: „A bácskai és a bánátusi rácoktól rettentve, Topolyáról plébánosom haláláig kínzása és társam meggyilkoltatása előtt pár nappal Kanizsára menekülvén; itt is csak néhány napokat lehetete töltenem atyám házánál, honnan is

³² A dátum valószínűleg téves. (Z. P.)

³³ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta 1999. 28.

³⁴ Demtsát a kalocsai nemzetőrök gyilkolták meg 1849. január 18-án délután 15 h-kor. Másnap a kalocsai alakulat távozott Zentáról. Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta, 1999. 51. Demtsa meggyilkolásának részletei: Zenta 1848–49-ben. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta, 1999. 16-18; illetve Zenta monográfiája I. Főszerk.: Szloboda János. Zenta, 2007². 321.

³⁵ Thim József: A magyarországi 1848 – 49-iki szerb fölkelés története. III. k. Budapest, 1935. 406.

³⁶ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta, 1999. 52.

³⁷ Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár (KFL) I. (Kalocsai Érseki levéltár) 1. b. (Kalocsai Érseki Hivatal Feudális kori iratok). B. (Plébániai iratok. Vegyes iratok) Magyarkanizsa 1849:810 melléklete sz. n.

csak életünk mentve Szegedre menekülhettem; hol egész 28-ik februáriusig valódi és szívreható szegénységbe[n] élvén, atyámról, jövőmről és eltarthatásunkról való aggodalmam kénytetett azon lépésre, hogy elmenvén a hadfogadóhoz magamat jelenteném. De érezvén a katonai pályára magam alkalmatlan voltát; Debrecenbe utazván, 28-ik feb[r]. rövid tartalmú folyamodványom következtébe tábori lelkészül ki-neveződtem hatodik márciusba[n].³⁸

Közben a szerbek között is nézeteltérések voltak, Trifković eltávozott és a sajkás kerületből érkezett harcosok is elvonultak, akiknek a helyére Óbecséről és Adáról érkeztek önkéntesek. Ebben az időszakban a magyarok állandóan nyugtalanították az ellenséget.³⁹ 1849. február 13-án Hadik Gusztáv ezredes csapatai kiszorították Szőregről a szerb–császári haderőt. Hiába szólította föl Kuzman Todorović cs. kir. vezérőrnagy az elmenekült magyar lakosságot a visszatérésre, felhívása süket fülekre talált.⁴⁰ A szegedi IV. magyar hadtest védvonalával szemben a szerbek által ellenőrzött terület északi vonala a Baja – Bajmok – Ókanizsa vonalon húzódott. Következő lépésben Szabadka elfoglalására tettek kísérletet, de ez a vállalkozás március 5-én a kaponyai ütközetben kudarcba fulladt. A IV. hadtest parancsnokságát átvevő Perczel Mór vezérőrnagy 1849. március 22-23-án ellentámadást indított, aminek keretében Cintula őrnagy 22-én Horgosról kiindulva, minden nagyobb ellenállás nélkül kiszorította Ókanizsáról Törökkanizsára a szerbeket. Másnap a honvédek megkezdték Zenta ostromát is. Most a szerbeknek kellett menekülni.⁴¹

A szerbek, mielőtt a magyar csapatok visszafoglalták volna Ókanizsát elsáncolták a települést, miközben főként a szabadkai nemzetőrök nyugtalanították őket. Teljesen meglepődtek, amikor Kuzman Todorović cs. kir. tábornok 1849. március 26-án kiadta a parancsot, hogy egységei a délelőtt folyamán ürítsék ki Ókanizsát, és a Tiszán átkelve vonuljanak Törökkanizsára. A sorkatonaság elvonulása után először az asszonyok, gyerekek és öregek menekültek a réti töltésen át a folyó túlsó partjára. Miloš Dimitrijević szemtanúja volt a szerbek menekülésének:

„Ebben a hatalmas bajban az isteni gondviselés segített csupán rajtunk, mert ha az ellenségkorábban észreveszi a sorkatonaság visszavonulását a Tisza jobb oldaláról a balra, a rétben elébünk vágott volna és mindannyiunkat elfogott volna hatalmas hadseregével.

Arról viszont, hogy az ellenségnek szándékában állt a menekülés útját elvágni, az a körülmény is tanúskodik, hogy nem támadta meg az általunk elhagyni kényszerült

³⁸ KFL I. 1. c. Perszonális iratok. Sándor József perszonáliái. 1852:75.

³⁹ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejín Attila. Zenta, 1999. 53.

⁴⁰ Thim József: A magyarországi 1848–49-iki szerb fölkelés története. III. k. Budapest, 1935. 484.

⁴¹ Olchváry Ödön: A magyar függetlenségi harc 1848 – 1849-ben a Délvidéken. Budapest, d. n. 154–157.

sáncokat, hanem leereszkedett a rétbe, hogy elfoglalja a töltést és megszakítsa a kapcsolatot a két Tiszán fekvő helység között.

Ezt a szándékot a kikindai önkéntesek hiúsították meg, akik a nemzetőr gyalogosokat nem csak bevárták, hanem vissza is verték, még hozzá annyira, hogy szertefutottak, amire még üldözőbe vették és megkergették őket.

Ez azonban súlyos hiba volt, tragikus következményekkel, mert amikor az ellenség észrevette, hogy a mieink sorai felbomlottak, akkor lovas nemzetőröket küldött ki, amelyek addig a völgyben elrejtve voltak hogy a kikindaiakat bekerítsék és hátba támadják; ezek ezt gyorsan végrehajtották és elérték a töltést.

A meglepett kikindaiak bátran harcoltak kisebb-nagyobb csoportokban, de nem tudtak összecsoportosulni, hogy ily módon Törökkanizsa felé visszavonuljanak.

Amint a bácskai önkéntesek megtudták a rétben történeteket, gyorsan a kikindaiak segítségére siettek. Ahogy bennünket, lovasokat észrevettek, abbahagyták a kikindaiak üldözését és visszavonultak...

A bácskai önkéntesek a Tisza jobb oldalán maradtak mindaddig, míg a menekülők valamennyien át nem keltek a hídon. Az ellenség nem zavarta az átkelést, mert eltakart bennünket a magas töltés. Így nem láthatta, hogy mennyien vagyunk. Mi keltünk át utolsókként, ezután a sajkások mindjárt szétszedték a hidat.

Éjszaka volt, amikor a törökkanizsai oldalon egy magas dombra másztam fel. Innen láttam meg, hogy ég egész Ókanizsa.⁴²

A város pusztulásának időpontja 1849. március 26, ezt a tényt több forrásunk is megerősíti. A felelősség kérdése már nem egyértelmű, a szerb források többnyire a magyarokat, a magyarok viszont a szerbeket teszik felelőssé a tűzvészért. Kákonyi Alajos római katolikus káplán április 8-án kelt jelentésében is megerősíti a pusztulás időpontját: „Minthogy Kanizsa városa, hol a vésznapokig káplányi minőségemben működtem, ez év március hó 26-án felpörköltetvén, minthogy a városból az elevei kiköltözés tilos volt, és a népmozdulat napján, rögtön bármily áron kocsit nem kaphattam, mintegy 200 ft-ot váltóban érő házi bútorom porrá égett.”⁴³

Ami a felelősség kérdését illeti, valószínűleg igaza van az öreg katolikus plébánosnak, aki szerint a város megrohanása során mindkét szembenálló fél felgyújtotta a házakat. Katonszky György Batthyány Kázmér gróf számára így foglalta össze az ostrom eseményeit: „És így a szép mezőváros Ókanizsa, a Tisza folyó nagy vize mellett, magos helyen fekvő, a vitézlő honvédektől felgyújtatott, amidőn abból, a dühös vad rácoakat, kik a városban már magokat megerősítették, és ezek az elfoglalt házakból és a kilukasztott fal és fa kerítésekből fegyverrel lödöztek vitéz honvédeinkre, kik azokra ostrommal berohantak. Sok helyeken a várost meggyújtották. Vitézeink,

⁴² Dobos János: Magyarkanizsa 1848–1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 13–14; vö: Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejcin Attila. Zenta, 1999. 46–48.

⁴³ KFL I.1. c. Kákonyi Alajos perszonáliái 1849:372.

de már azelőtt is az ellenséges rácok, több házakat meggyújtottak. És ekképpen a szép mezőváros, Ókanizsa, március 27-én [helyesen 26-án – Z. P.] 1849. évben délután öt óra tájban égni kezdett, és az egész éjjel égett, a nagy dühöngő szél terjesztette a tüzet. A katolikusok részéről egy szép magos torony, szép nagy templom tetejével együtt megégett. A toronyi szép hangú harangok mind elolvadtak. Az egész templom belső része még eddig megmaradt, kivéven azt, amit a rablók elrablottak, öszvetörtek.⁴⁴

Amikor az idős pap Batthyány Kázmér kormánybiztos parancsára először tért vissza a városba április 19-én, még szállást sem talált magának: „Én megtekinttem a várost – írta –, sehol sem találtam magamnak lakhelyet, minden házak meg valának égve, 40 ház vagy úgy gondolom mindöszve 50 imit[t]-amot[t] megmaradtak, de ezek is belőlről öszve voltak törve, sem ablak, sem ajtó rajtuk.”⁴⁵ Április 25-i látogatása alkalmával tekintette meg a katolikus templomot és a plébániát: „A mozgó csapatok április 13–14–15-én a templomba[n] háltak, sok szép jószágot öszve rontottak, törtek, az orgonának tetemes részit széjjelszórták, elvitték, fújóival együtt hasznavehetetlenné tették. A plébániai ház egészen megégett, de előbb kirabolattott. Az iskola háza teteje megmaradt, de azután feljebb említett napokon, a mozgó csapatok lovai egynehány éjszaka az iskolai szobákban voltak. A szobák tele [vannak] ganéval, büdösek.”⁴⁶

Szintén az idős paptól tudjuk, hogy a város vezetése le akart mondani, de a kormánybiztos nem fogadta el lemondásukat: „Az ókanizsai tanácsbéli urak le akartak mondani hivatalyukról Szabadkán Gróf Batthyány Vezér Főispány és Országos Teljhatalmú Biztos Úr előtt! Lemondásokat el nem fogadhatta e bajos környülményben, sőt ezeket ez a Nagy Úr, hivatalyokban megerősítette, és meghagyta keményen nékiek, hogy a jó rendet helyreállítsák, és a gonosz embereket annak rendje szerint Szabadkára küldjék büntetés végett.”⁴⁷

Bona Gábor kutatásai bepillantást engednek a szabadságharc néhány magyarkanizsai illetőségű tisztjének életébe is. Mihály Vince 1817-ben született Ókanizsán. A szabadságharcban a vadászok között szolgált, 1849. június 30-án nevezték ki hadnagynak a 128. honvédzászlóaljba. A szabadságharcot követően büntetésül besorozták a 39. sorgyalogezredbe, ahonnan 1857-ben szabadságolták, majd 1859-ben leszerelték.⁴⁸ Kafka Gyula későbbi takarékpénztári igazgató főtisztként szolgált a 120.

⁴⁴ KFL I.1. b. Magyarkanizsa 1.B. 1849:430 melléklete. Másolat!

⁴⁵ KFL I.1.b. Magyarkanizsa 1.B 1849:430.

⁴⁶ KFL I.1.b. Magyarkanizsa 1.B 1849:430.

⁴⁷ KFL I.1.b. Magyarkanizsa 1.B 1849:430.

⁴⁸ Bona Gábor: Hadnagyk és főhadnagyk az 1848/49. évi szabadságharcban. (Második kötet: H – Q). Budapest, 1998. 489.

honvéd zászlóaljban.⁴⁹ Vecsey Lajos szintén Ókanizsán született 1824-ben. 1848. november 17-től hadnagy, 1849. január 23-tól főhadnagy, április 1-jétől pedig százados volt az 50. honvédszászlóaljban. Alakulatával a drávai hadtestben, a tartalék hadosztályban, végül pedig az erdélyi seregben szolgált. A kiegyezés után Bács megye főszámvevője volt és mérnökként is dolgozott. 1876-tól 1885. december 19-én bekövetkezett haláláig a budapesti honvéd menházban élt.⁵⁰

A honvéd tábori lelkészek között szolgált Sándor József (Magyarkanizsa, 1817. január 26 – Dautova, 1873. augusztus 15.). Tanulmányait követően 1840. augusztus 17-én szentelték katolikus pappá. Temerini káplánként a helyiek hírbe hozták egy törvénytelen gyermek születése miatt, Moholon pedig súlyos összetűzésbe keveredett plébánosával, Gerzsány Mártonnal. A falu itt is tudni vélte, hogy egy Gondos Róza nevű leányzó gyermekének a káplán az apja. Hírlapokat olvasott és szenvedélyes kártyás is volt, akit a szentszék 1845. szeptember 30-án e miatt meg is intett. Ennek ellenére 1847. október 6-án ismét kártyaadósságba keveredett, s Haller László bátyai birtokosnak csak 1848. május 5-én fizette ki adósságát.⁵¹

Mindezen egyházfegyelmi vádak ellenére a Sándorról készült jellemzések hemzsegek az elismerő kifejezésektől. Hoross Mihály bátyi plébános például 1846-ban így jellemezte beosztottját: rendesen misézik, jó szónak, híveit mindig meggyóntatja, jól bánik a betegekkel, öltözete egyházas, kevés időt tölt a paplakon kívül, a hívekkel becsületesen, a nőekkel vigyázva társalkodik.⁵² 1849 telén, plébánosa és káplán társa meggyilkolása előtt, Topolyáról Ókanizsára, Szegedre, végül Debrecenbe menekült. 1849. február 28-án beállt az 1. honvéd vadászrezredbe, majd március 6-án táborig lelkésszé nevezték ki. A magas, hosszúkás arcú, kék szemű és gesztenyebarna hajú Sándor József népszerű lehetett ezredében, hiszen a katonák a húsvéti gyónást „mély áhítattal és készséggel” végezték el nála.⁵³ A szabadságharc leverését követően segédlelkész volt Fajszon, Bezdánban, Jánoshalmán. 1858-1861-ig plébános-helyettesként szolgált Kucorán. Gyenge egészségi állapota miatt 1861-1863-ig nyugalmazott plébános-helyettes volt Ókanizsán. Gyógyulása érdekében fürdőkúrákat vett, amelyek költségeit egyházmegyéje fedezte. 1863-tól újra alkalmazták: segédlelkész volt Martonoson, majd 1865-től haláláig Dautován.⁵⁴

⁴⁹ Bona Gábor: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848/49. évi szabadságharcban. (Második kötet: H – Q). Budapest, 1998. 154. o.

⁵⁰ Bona Gábor: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. II. k. Budapest, 2009. 517.

⁵¹ KÉL I. 1. c. Perszonális iratok. Sándor József 1845:1712, 2317; 1846:226, 429, 525, 1848:634.

⁵² Informatio de D. Iosepho Sándor, cooperatore ecclesiae batyensis... KÉL I. 1. c. Perszonális iratok. Sándor József.

⁵³ KÉL I. 1. c. Perszonális iratok. Sándor József 1850:1037.

⁵⁴ Zakar Péter: A magyar hadsereg táborig lelkészei 1848–49-ben. Budapest, 1999. 152.

1849. augusztus 3-án Georg Ramberg cs. kir. altábornagy csapatai Julius Jakob von Haynau cs. kir. tábornagy parancsára megkezdték a hídverést a Tiszán Magyarkanizsánál és Martonosnál, noha az előbbi helyszínen az ellenséges tűz miatt végül nem jártak sikerrel. 11 óra körül ágyúharc bontakozott ki a Tisza két partján állomásozó ellenséges tüzérség között. Ramberg jelentése szerint: „11 óra körül tüzérségi összecsapás vette kezdetét, amely körülbelül 2 órán át tartott. Ebben részünkről 4 löveg vett részt, amelyek a helység [Ókanizsa] keleti végén a Tiszával szemközt voltak felállítva; és az ellenség 6 lövege, amelyek a folyó túloldalán, felénk [irányozva] helyezkedtek el. Veszteségünk 3 sebesült, akik közül egy tüzérségi tizedest a mellkasán egy ágyúgolyó halálosan megsebesített. Az ellenségénél szintén több sebesültet veszített, egy lőszeres kocsit egy gránáttal a levegőbe röpítettünk. Több honvédet elfogtunk, akiket Martonosnál átszállítottak a folyó ezen oldalára”⁵⁵

Ramberg végül augusztus 5-én 13 óra körül jelentette, hogy sikerült kierősakolniuk az átkelést, egy órán belül készen lesznek Ókanizsa és Martonos között épülő híddal. 3 gyalogos zászlóaljuk és egy röppentyűs ütegük már ladikokon átkelt a Tiszán – jelentette a hadsereg főparancsnokságnak.⁵⁶ Guyon Richárd honvéd tábornok IV. hadteste így Szőregre vonult vissza. Ókanizsán ezzel véget ért az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc időszaka. 1860-ban Popovits György főjegyző így foglalta össze a város veszteségeit: „Az 1848-as év súlyosan érintette a mezővárost, amelyet a forradalmi felfordulás hatására a lakosság teljesen kiűritett és a lángoknak kiszolgáltatót. Az 1311 házból a melléképületekkel együtt 1206 leégett, és csak 105 házat kíméltek meg a lángok, de azoknak is elhordták ablakait, ajtóit, kerítését stb.”⁵⁷ Szintén ezeket az adatokat vette át Appel Ede 1886-ban megjelent kismonográfiájában is.⁵⁸

A szabadságharc utóéletéhez tartozik, hogy a kiegyezést (1867) követően Kossuth Lajost az ókanizsai kerület választói is országgyűlési képviselőjükké választották, annak ellenére, hogy a száműzött politikus előzőleg már kinyilvánította, nem fogadja el a mandátumot. Kossuth szerint „a rémuralom hosszas elnyomása által kifárasztott” nemzet visszalépett az egykor általa javasolt elvektől. A közös ügyek szerinte tarthatatlanok. Ezek megakasztották az ország költségvetésének elfogadását, szövetség helyett viszályt hoztak a birodalom népei között, „a magyarnak pedig az az át-

⁵⁵ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta 1999. 30–31, 33–35.

⁵⁶ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta 1999. 36–37.

⁵⁷ Dobos János: Magyarkanizsa 1848 – 1849-ben Miloš Dimitrijević emlékiratában. Bácsország 4. (1998/2.) 8.

⁵⁸ Appel Ede: Ókanizsa nagyközség történelmi, helyrajzi, gazdasági, népismeai és statisztikai ismertetése. Szabadka, 1886. 40. Mojzes Antal szerint 1313 ház közül 1171 égett el és csak 142 maradt épségben. Mojzes Antal: Az 1848 – 1849-es magyar forradalom és szabadságharc eseményei a délvidéki településeken. Szabadka, 2014. 94–95.

kozott szerencse jut, hogy ötet fogják alkalmazni hajcsárnak a birodalom szertefutó tagjainak kerítésére”. Az Amerikai Egyesült Államok bebizonyította, hogy a demokratikus elveken nyugvó köztársasági szervezet „a rend, a civilizáció, a szellemi emelkedés ’s az anyagi jólét minden igényeinek dicsőségesen megfelel”. Kossuth magát, mint Magyarország függetlenségének zálogát tételizte, akire – ismerve az itáliai eseményeket – még szüksége lesz a nemzetnek. Ezt többször, határozottan választói lelkére kötötte: „Ha egyedül maradnék is szemben egy egész élő nemzedékkel, én soha nem szűnök meg egy eleven tiltakozás gyanánt állani nemzetem ’s világ előtt, minden ellen, ami Hazánk állami függetlenségének elidegeníthetetlen jogával szemben áll.”⁵⁹ Így természetesen az ókanizsai mandátumot sem fogadta el.

⁵⁹ Magyarkanizsa 1848–49-ben. Forrásválogatás. S.a.r.: Pejin Attila. Zenta 1999. 57-66.

Péter Zakar

Magyarkanizsa during the Hungarian Revolution and War of Independence of
1848–1849

Magyarkanizsa is a market-town situated alongside the Tisza River lying south of the city of Szeged. The people living there, most of them Hungarians and a Serb minority, were pleased to hear the news of the Revolution. After the Serb uprising in the Délvidék the good relationship between Hungarians and Serbs came to an end by June 1848. Magyarkanizsa delegated István Zákó to the first Representative Parliament. At the end of 1848 Kanizsa was given the state of a borough. However, in the following year, first the Hungarians and then the Serbs were forced to escape from the town. On 26 August 1849 the whole settlement burnt down when the Hungarian army recaptured it. Imperial and Royal Lieutenant General Georg Ramberg could retake only the burnt ruins of the town on 5 Augustus 1849. As for the data given by György Popovics town-clerk “1206 buildings burnt down out of the 1331 houses and outhouses, and the remaining 105 houses, which the flames did not reach, were deprived of their windows, doors and fences.”